

ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ НОВАТОРСТВА В НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Науковці, що займалися проблемами історії новаторства однак у висновках, що удосконалення системи сучасної освіти не може відбутися без урахування результатів творчих пошуків передових учителів – новаторів та аналізу їхньої діяльності, а тому педагогічне новаторство, його феномен, сутність, конкретні вияви постійно перебувають у колі наукових зацікавлень педагогів. У цій статті зробимо спробу узагальнити та систематизувати ідеї, висловлені у працях, присвячених новаторству, виявити корпус номенів, якими оперують науковці, позначаючи новаторство у педагогіці, описати специфіку дефініцій термінів, що дасть змогу ближче наблизитись до розуміння феномену цього явища.

В українській педагогічній думці проблеми педагогічного новаторства вивчали А. М. Бойко, Н. М. Дем'яненко, Н. П. Дічек, В. Ф. Паламарчук, П. Підласий, В. В. Примакова, О. В. Сухомлинська, М. Д. Ярмаченко та інші науковці.

Насамперед проаналізуємо, як тлумачать поняття, пов'язані з педагогічним новаторством, педагогічною інноватикою у фаховій довідковій літературі – словниках та енциклопедіях. Чимало дослідників, намагаючись пояснити сутність педагогічного новаторства та інновацій у педагогічній діяльності, звертаються до загального значення цих понять, поданого у різних словниках, а потім проєктують на сферу педагогіки. Так, у «Словнику української мови» слово **новаторство** зареєстровано зі значенням «Усе нове, прогресивне, що запроваджується в якій-небудь галузі людської діяльності. Діяльність новатора» [19, V, с.432], у сучасній електронній версії цього ж словника засвідчено слово *інновація* – нововведення, новітня зміна чи винахід. Термін *інновація* введено до «Педагогічного словника» за ред.

М. Д. Ярмаченка. Автор словникової статті зазначає, що спочатку цей термін використовувався в лінгвістиці на позначення новоутворень у мові, а нині використання цього слова-поняття дуже поширилось в галузі освіти і педагогіки. До інновацій відносять різні нововведення в діяльності навчально-виховних закладів в здійсненні навчально-виховного процесу [14, с.295]. В «Українському педагогічному словнику» академік С. У. Гончаренко реєструє термін *новаторство педагогічне* і подає таку його дефініцію: «Термін, який вживається для позначення діяльності вчителів, та вихователів, спрямованої на поліпшення процесу навчання і виховання, на його раціоналізацію. Ця діяльність може стосуватися змін у завданнях, методах і прийомах навчання, а також змін у формах організації процесу навчання і виховання. Педагогічне новаторство може здійснюватися у вигляді діяльності експериментальних, пілотних, авторських шкіл» [4, с. 233-234]. Н. П. Дічек вважає загалом прийнятним таке тлумачення і пропонує розширити дефініцію терміна, додавши вираз «та новації у царині теоретичних розробок або ідеї щодо змін в освітній галузі» і формулює визначення терміна педагогічне новаторство у такій редакції: педагогічне новаторство – це діяльність, у ході якої продукуються нові освітні ідеї і на їх основі запроваджуються зміни в навчально-виховному процесі, спрямовані на його вдосконалення (щодо цілей, завдань, методів, форм організації навчання і виховання) [7, с.64].

В «Енциклопедії освіти» за ред. В. В. Кременя поняття про новаторську діяльність подано під гасловим словосполученням *інновації в освіті*. Автор енциклопедичної статті Л. М. Ващенко подає таке його трактування: «процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану. Слово «інновація» має комплексне значення, оскільки складається з двох форм власне ідеї та процесу її практичної реалізації». Важливою ознакою інноваційної діяльності

автор вважає її здатність впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі, регіоні. Л. М. Ващенко потрактовує інновації в освіті як системне утворення, що характеризується інтегральними якостями: інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційне середовище [8, с.337].

Термінами *педагогічне новаторство та педагогічні інновації* у спеціальних словниках та енциклопедіях послуговуються і зарубіжні дослідники. Наприклад, у польському «Новому словнику педагогічному» його автор, відомий на теренах вітчизняної науки польський дидакт В. Оконь, пояснює, що педагогічне новаторство – це діяльність учителів та вихователів, спрямована на покращення дидактичної і виховної роботи шляхом втілення власних раціоналізаторських задумів. Це поняття стосується змісту, методів, засобів, а також організаційних форм навчання і виховання. Новаторство зумовлено потребою піднести шкільництво на вищий рівень і є передумовою педагогічної творчості [23, с.332]. У польській «Енциклопедії педагогічній ХХІ століття» зазначено, що в польській системі освіти новаторством вважають нові розв'язання програмні, організаційні або методичні спрямовані на поширення або модифікацію та реалізацію в школах, навчальних закладах цілей і змісту навчання, виховання чи опіки, можуть стосуватися однієї чи кількох навчальних дисциплін або удосконалення якості діяльності школи. Інновація може бути спрямована на навчання одного, може стосуватися школи загалом чи її частин, а також класів чи груп. Загалом інноваційна діяльність опирається на творчу винахідливість учителя [22, с.703].

Спроби формулювання дефініцій понять, що є виразниками педагогічної інноваційної діяльності, спостерігаємо не тільки у спеціальних словниках, а й у наукових розвідках багатьох українських вчених. Педагогічна інноваційна діяльність є об'єктом багаторічного вивчення В. Ф. Паламарчук. У її працях подано визначення і характеристику поняття

інновації в педагогіці – це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем. Смісловим центром інновації є нова ідея. Її джерело – дослідницька діяльність вченого-педагога або пошукова дослідницька практика вчителя, керівника, колективу. Прямим продуктом інноваційної діяльності можуть бути нововведення в систему освіти (реформи), у навчальний процес, виховання молоді, управління. Результатом дослідження автора є нові погляди на стандарти освіти, принципи, форми і методи навчання [14, I, с.5]. Новація – результат творчого пошуку особи або колективу, що відкриває принципово нове в науці і практиці. Інновація – результат зародження, формування і втілення нових ідей. Якщо директор (заступник, вчитель) відкриє принципово нове – він є новатором, якщо трансформував якусь наукову ідею в у практиці – інноватор [14, II, с.53]. Інноваційні процеси в педагогіці дослідниця вважає стійкою тенденцією розвитку освіти, особливо в період її оновлення [14, II, с.60]. В. Ф. Паламарчук є співавтором колективної публікації «Проблеми освоєння передового педагогічного досвіду», присвяченій проблемі новаторства та передового педагогічного досвіду і підготовленій у 1988 році науковим співробітниками лабораторії вивчення і впровадження передового педагогічного досвіду НДІ педагогіки УРСР. Згідно з думкою науковців, передовим слід вважати досвід, наслідком якого є вищі, порівняно з масовою педагогікою результати виховання, навчання і розвитку учнів. Його характеризує вмiле застосування досягнень педагогічної науки. *Новаторський* – це досвід, результатом якого є об'єктивно нові ідеї, методи, форми навчально-виховної роботи [13, с.48 – 52]. Відповідно до наведених дефініцій, констатуємо, що визначальною ознакою передового досвіду є *кращий результат*, а новаторського – *новизна*, отже, апріорно другий може і не дати кращого результату. Водночас, коли вчені окреслили критерії новаторства, то об'єднали обидва досвіди: «Головним критерієм передового (у тому числі й новаторського) досвіду є актуальність, новизна, стабільність, перспективність, комплексність». Із наведеного матеріалу випливає, що

кардинальної відмінності між передовим і новаторським немає. У названій статті розкрито сутність поняття актуальність досвіду – це співвідношення з найгострішими, нерозв’язаними питаннями теорії та практики; новизна – це ступінь відмінності від традиційного, стабільність – часові показники усталеності ідей і результатів, впливу їх на практику; перспективність – співвідношення зі стратегією розвитку радянської школи, рівнем творчого освоєння передових досягнень, ефективність – ступінь дієвості наслідків навчально-виховного процесу порівняно з масовою практикою ; комплексність – аналіз здобутків у системі навчально-виховних цілей, засобів, результатів [13, с.48].

Дефініцію новаторства подає О. Я. Савченко. На думку вченої, новаторський педагогічний досвід - реалізація на практиці педагогічних ідей, що виходять за межі існуючих рекомендацій, нормативів і сприяють створенню нових педагогічних систем, методик [18, с.399, 405].

Спостерігаємо, що педагогічне новаторство науковці пов’язують з передовим педагогічним досвідом. Так, О. В. Сухомлинська використовує терміни *новації*, *новаторство*, кваліфікуючи їх як абсолютні синоніми: «Ці новації, або таке новаторство, можна назвати передовим педагогічним досвідом» і зауважує, що термін новаторський не поширений, широкоживаним є інноваційний, Сутність поняття **новаторський** О. В. Сухомлинська розглядає як процес упровадження чогось «нового», такого чого не було в діяльності інших закладів. Інновація педагогічна - процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв’язання тих педагогічних проблем, які досі розв’язувалися по-іншому [20, с.5].

Інноваційну педагогічну діяльність з передовим досвідом пов’язує О. Я. Савченко. Науковець зазначає, що дидактика живиться ідеями передового педагогічного досвіду, саме в ньому зароджуються ідеї, які дають поштовх до розвитку нових теорій, технологій навчання [19, с.19].

Проблемі педагогічного новаторства присвятила низку статей. Н. П. Дічек. Учений констатує, що педагогічне новаторство є важливим рушієм прогресу в освітній галузі, вершиною особистісного педагогічного досвіду творців нового в освітній галузі, але незважаючи на широке уживання в сучасній науковій літературі терміна «педагогічне новаторство», остаточного визначення самого поняття в українській педагогічній теорії ще нема, немає й однозначного підходу до розуміння його сутності [6, с. 5]. Н. П. Дічек слушно зауважила, що у сучасних дослідженнях використовують різні словосполучення стосовно опису педагогічного новаторства. Неприйнятним, на думку дослідниці, є інтерпретація історичних освітньо-виховних феноменів у модерних термінах, бо це не відповідає принципу історизму, пояснення має здійснюватися у термінах свого часу [7, с.62]. Н. П. Дічек поділяє думку російського вченого-методолога В. Загвязинського про те, що «нове в педагогіці – це не тільки ідеї, підходи, методи, технологія роботи з людиною або колективом (їх вивчення, вдосконалення, перетворення), які у представленому вигляді, у представлених поєднаннях ще не висувалися, а й той комплекс елементів або окремі елементи навчання і виховання, які містять у собі прогресивне начало, що і дає змогу досить ефективно (або, принаймні, більш ефективно, ніж раніше) розв'язувати завдання виховання та навчання в умовах, ситуаціях, що змінюються» [6, с. 5].

Крім того, Н. П. Дічек пропонує розрізняти терміни *педагогічна новація* (новина) – це: а) локальна зміна в навчально-виховному процесі, а також, б) розроблення нових (для певного історичного періоду) освітніх методик, програм, технологій, які сприяють більш ефективному розв'язання навчально-виховних завдань, висунутих суспільним розвитком і потребами особистості.

У контексті дослідження розвитку шкільництва додає ще одне тлумачення новації – як локального культурно-освітнього явища, започаткування якого ставало важливою подією у духовно-суспільному

житті міста, історичного регіону, країни а «педагогічне нововведення» визначає як процес утілення новації в навчально-виховну практику, поняття «педагогічна інновація» вважає більш широким, узагальнюючим, що вбирає в себе процес виникнення, розвитку й широкого впровадження в освітню галузь педагогічних новацій і нововведень і зауважує, що незважаючи на семантичну синонімічність термінів «новаторство» й «інноваційна діяльність», вони не повністю збігаються, оскільки новаторство не завжди набуває великого поширення [6, с. 5].

Грунтовну і різнобічну характеристику інноваційної педагогічної діяльності подає А. М. Бойко і формулює власну її дефініцію: «це такий вид педагогічної діяльності, який спрямовується на конструювання, створення, апробацію, впровадження чи поширення досягнень передового досвіду, педагогічної науки, технологій». «Педагогічна діяльність» є родовим поняттям по відношенню до поняття «інноваційна діяльність», що виступає засобом її удосконалення й успішного здійснення в сучасних умовах.

А. М. Бойко зазначає, що в практичній діяльності вчителя високо цінується *передовий педагогічний досвід*, а в теорії його повністю витіснило поняття «інновації», хоч ці поняття близькі за своїм значенням. Справжній передовий досвід має інноваційний характер. Педагогічні інновації можуть мати виховне і навчальне значення, а передовий педагогічний досвід набувати навчального і виховного характеру. Об'єднує їх те, що технології й інші інновації функціонують на рівні створення освоєння і втілення, подібно до того як передовий педагогічний досвід може як стихійно виникати, так і спеціально конструюватися. Він вивчається, узагальнюється, поширюється. Витоками новацій А. М. Бойко вважає практику. Дослідниця переконує, що практика стимулює і спрямовує розвиток педагогічної теорії, її передові технології й досвід вчителя сприяють піднесенню творчої активності педагогів, зростанню їхньої педагогічної культури, зародженню новаторства й передових педагогічних ідей [3, с.371 –372].

Однак окремі дослідники розрізняють поняття означувані як новаторство і передовий педагогічний досвід. Наприклад, О. М. Павлюк зазначає, що «Новатори, більшість з яких були шкільними вчителями, на відміну від учителів передового педагогічного досвіду, вели пошук нових принципів та методів навчання, що базувалися не на вдосконаленні окремих тем, а на гуманізмі та співробітництві вчителя й учня [12, с.25].

Головною ознакою педагогічного новаторства, на думку Н. Г. Ничкало, є саме *інноватика*. При оцінці діяльності як новаторської дослідниця застерігає від підміни понять і акцентує, що було чимало випадків, коли сумлінне й відповідальне виконання обов'язків у навчально-виховній роботі розглядається як інноваційна діяльність. [11, с.20 – 21].

Крім названих праць, спроби окреслити дефініції та через них з'ясувати сутність новаторства знаходимо в наукових публікаціях багатьох дослідників. О. В. Адаменко та Є. М. Хриков, вважають, що інновації в освіті – це нові ідеї, прогресивні принципи, розвиток передового досвіду, гнучке реагування на вимоги часу, така діяльність учителів, вихователів, керівників освітніх закладів, яка спрямована на вдосконалення навчально-виховного процесу і потребує змін у завданнях, формах, методах і прийомах навчання, в образі діяльності й стилі мислення педагогів [2]. К. Б. Авраменко узагальнивши напрацювання науковців, твердить, що інновації – це елементи або повні нововведення в освіті, що сприяють трансформації змісту та якості, а тому призводять до суттєвих змін в цілому в освітньому просторі і вважає, що специфіка інновацій у педагогічній галузі полягає у тому, що, зберігаючи основні риси інноваційних процесів, предметом педагогічних інновацій є особистість учня або вчителя, тобто особистість, яка постійно розвивається [1, с. 54]. У даному випадку під інновацією (нововведенням) як складової освітнього процесу розуміємо результат творчої діяльності, спрямований на розробку, апробацію і поширення нових видів освітніх послуг, технологій, упровадження нових організаційних форм, що сприяють підвищенню якості підготовки майбутнього вчителя [5, с.36]. І. Котлярова

дає таке визначення: “інновація - це явище в сфері освіти, що об’єктивно виникає або проектується й характеризується створенням, освоєнням, апробацією, впровадженням освітньої новації, що сприяє підвищенню якості освіти в широкому змісті (сприятливим для людини змінам у її інтелектуальній, емоційній, духовній і фізичній сферах); що виявляється в появі принципів змін у змісті освіти, у протіканні освітніх процесів, у освітніх відносинах, у властивостях суб’єктів інновації, в освітніх засобах або освітньому просторі” На думку науковця, педагогічні нововведення (новації) можуть виникати в змісті освіти, в педагогічних технологіях, в організації й управлінні освітою, в освітньому просторі в частині його тісної взаємодії з освітніми системами [10, с.16].

У багатьох працях дослідники торкаються класифікації педагогічного новаторства. Варіанти класифікацій педагогічних інновацій, здійснені зарубіжними вченими наводить Н. П. Дічек. За однією з них, виокремлюють три види інновацій: *політико- адміністративні* (зміни в системі освіти здійснюються політичною владою завдяки впровадженню ряду адміністративних заходів), *нормативно- редуکتивні* (новації розробляють фахівці й готують учителів до їх утілення в освітню галузь), *емпірико- раціональні* (оновлення передбачає проведення кількох поетапних операцій, а саме: розробка нововведення, його експериментальне вивчення, далі – його експертна оцінка, за нею – доопрацювання відповідно до висновків фахової експертизи, нарешті – запровадження новації у шкільну практику). Французькі науковці розрізняють два типи інновацій: *спонтанні*, що ініціюються учителями й виникають незалежно від офіційних починань, і *контрольовані*, які здійснюються з участю і під патронатом учених [6, с. 6].

За критерієм масштабності впливу Н. П. Дічек пропонує власну класифікацію феноменів новаторства, виокремлюючи такі три провідні їх вектори:

- 1) нове щодо організаційно-педагогічних засад шкільної освіти;
- 2) нове у змісті шкільної освіти;

3) нове у процесуально-методичному забезпеченні навчально-виховного процесу в школі.

Перший вектор спрямування Н. П. Дічек вважає найбільш широким, таким, що стосується, як правило, всіх ланок освітньої системи (або принаймні її структурно виокремлених, самостійних частин), вважаємо новаторство на *рівні проголошення (запровадження) змін педагогічної парадигми і цілей навчально-виховного процесу*, а також відповідно ініціювання кардинальних змін в організації і функціонуванні шкільного «організму». У такому випадку йдеться про державне реформування, що реалізується з ініціативи «згори», хоча спонукальними мотивами до цього можуть бути й сукупні численні ініціативи «знизу».

Інший вектор – *нововведення у змісті шкільної освіти*. Вони менш масштабні, мають менший суспільний резонанс, проте є дуже важливими саме для характеристики прогресивних процесів у суто педагогічній царині. У цьому сенсі педагогічним новаторством є розроблення і уведення у шкільну практику нових предметів, принципово нових навчальних книг, структура і зміст яких відбивають актуальні вимоги дійсності.

Третій вектор новаторства, тобто *запровадження нового у процесуально-методичне забезпечення навчально-виховного процесу в школі*, – це розробка і втілення нових методик викладання певного предмета чи інтегрування навчальних курсів, нові методи індивідуального і групового, або колективного, навчання, виховання та соціалізації школярів, нові форми організації зазначених процесів і керівництва ними тощо. Він зазвичай пов'язаний з іменами конкретних авторів-розробників або педагогів-новаторів [6, с. 8].

І. Я. Жорова пропонує передовий педагогічний досвід розрізняти за масштабністю та рівнем творчої самостійності його авторів. За **масштабністю** виділяли:

- 1) систему роботи установи;
- 2) систему роботи співробітника;

- 3) систему роботи окремих ланок діяльності установи;
- 4) систему роботи окремих ланок діяльності працівника;
- 5) певні форми та методи і прийоми, що застосовуються в педагогічній установі;
- 6) форми, методи та прийоми, які застосовуються в діяльності окремих працівників народної освіти.

За рівнем творчої самостійності розрізняли такі види передового досвіду, як раціоналізаторський і новаторський [9, с. 245].

Науковці визнають актуальність досліджень, покликаних висвітлити феномен новаторства в освітній діяльності. Так, Н. П. Дічек зазначає: «На нашу думку, в українській історії педагогіки ще не сформувався інтерес до комплексного, системного вивчення явища педагогічного новаторства, зокрема й у шкільній галузі» [7, с.62].

Н. П. Дічек обґрунтовує необхідність поглибленого вивчення новаторського руху і висвітлення новаційного досвіду пояснює тим, що 1) брак конкретних знань породжує хибну переконаність у тому, що сучасні педагогічні новації є чимось абсолютно новим, таким, що не має аналогів у минулому; 2) результати вивчення новаторської педагогічної творчості минулого сприятимуть більш цілеспрямованому спостереженню за сучасною освітньою дійсністю; 3) допомагають глибше проникати в суть сучасного навчально-виховного процесу, визначати закономірності його розвитку і прогнозувати перспективні напрями руху педагогічної думки.

Дослідниця переконана, що новаторські педагогічні здобутки минулого української школи це **систематизоване** явище в історії вітчизняної педагогіки, яке досі виступає й живильним джерелом удосконалення сучасних пошуків модернізації освітньої галузі, тому постає потреба осмислити цих малих і великих за масштабами свого впливу освітніх зрушень **як цілісних об'єктів**.

Визначаючи сутність педагогічного новаторства дослідниці уживають термінологічні сполучення із маркуючим словом **альтернативний**:

альтернативна педагогіка, альтернативна освіта, альтернативне навчання, які, вважаємо, набули поширення під впливом студій, присвячених вивченню освітнього досвіду зарубіжної педагогіки.

Проаналізовані контексти уживання термінів із означенням *альтернативний* у працях українських педагогів стосовно вітчизняної освітньої системи засвідчують, що оцінка словом *альтернативний* акцентує на протиставності педагогічного новаторства традиційній, офіційній, державній узаконеній освітній системі чи її елементам. Наприклад, громадсько-педагогічний новаторський рух як альтернативний державно-урядовому кваліфікує В. В. Примакова [17, с.6].

Окреслюючи структуру і сфери вияву педагогічного новаторства дослідники зазначають, що новаторство може стосуватися змісту освіти, форм, засобів та методів навчання й виховання. Інша іпостась новаторського – це принципово новий підхід до визначення загальних педагогічних умов **діяльності закладів на основі нової ідеї**, яка докорінним чином змінює саму філософію діяльності закладу, започатковує нову філософію освіти, формує новий тип його організації, змісту, напряму й форм діяльності, що реалізується в системних, комплексних інноваційних програмах.

Н. Г. Ничкало вважає, що у діяльності педагогічних колективів доцільно здійснювати класифікацію педагогічних нововведень. Для цього можна використовувати класифікації зарубіжних учених, згідно з якими інновації в освіті систематизуються за напрямами, з урахуванням сфер застосування; а також масштабів перетворень та інноваційного потенціалу; позиції відносно свого попередника; місця появи; часу появи; рівня очікування, прогнозування і планування (очікувані планові нововведення і неочікувані, незаплановані нововведення); а також від галузі педагогічного знання (дидактичні нововведення; виховні нововведення; навчально-виробничі нововведення, технологічні нововведення) [11, с.20 – 21].

Отже, узагальнюючи напрацювання науковців, можемо констатувати, що явище педагогічного новаторства охоплює широке поле інноваційної

діяльності. Новаторство пов'язують із передовим педагогічним досвідом, вважають рушієм прогресу в освітній галузі, вершиною особистісного педагогічного досвіду.

На основі новаторства продукуються нові освітні ідеї і на їх основі запроваджуються зміни в навчально-виховному процесі, спрямовані на його вдосконалення.

Зміст цього поняття може стосуватися змісту, методів, засобів, а також організаційних форм навчання і виховання і пов'язане з потребою піднесення на вищий рівень і досконалості шкільництва на різних щаблях. Новаторство знаходить вияв у: 1) змісті освіти, 2) формах, засобах та методах навчання й виховання; 3) діяльності новаторських шкіл. Новаторські пошуки тривають в освіті постійно, вони пов'язані із природним прагненням до кращого, творчим неспокоєм педагогів, у яких загострене почуття відданості педагогічній справі. На підставі опрацьованого матеріалу запропонуємо власне визначення новаторства як педагогічної категорії: ***педагогічне новаторство – це постійний, неоднорідний за інтенсивністю і масштабами, не обов'язково логічно завершений процес пошуків, розробки, втілення, впровадження нового, здатного сприяти удосконаленню людської особистості шляхом освіти і виховання.*** Перспективу подальших досліджень вбачаємо у систематизації та уточненні критеріїв педагогічного новаторства.

Література

1. Авраменко К. Б. Інноваційний рух та проблеми підготовки майбутнього вчителя /Авраменко К. Б. // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Серія : Педагогічні науки. - Миколаїв: МДУ, 2008. – Вип. 20. –Т. 2.– С. 54 – 58.

2. Адаменко О.В., Хриков Є.М. Соціальні й педагогічні умови розвитку та методологічні основи історико-педагогічного аналізу новаторства в освіті <http://eprints.zu.edu.ua/1805/1/3.pdf>
3. Бойко А. Наукові, навчальні й моральні уроки / Алла Бойко/ [Текст]: Наукова педагогічна школа / [Упоряд. Л.А. Семеновська, А.В. Хоменко, В.М. Мокляк]; ПДПУ ім. В.Г. Короленка – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2009. – 416 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник [Текст] : довідкове вид. / С. У. Гончаренко. К. : Либідь, 1997. – 374 с.
5. Грубіч Д. Ю. Педагогічні інновації в освіті: поняття та сутність / Д. Ю. Грубіч // Педагогіка та психологія. - 2011. - Вип. 40(1). - С. 34-39. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpkhnpu_ped_2011_40\(1\)_8.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpkhnpu_ped_2011_40(1)_8.pdf).
6. Дічек, Н. До питання теоретичного узагальнення феномену педагогічного новаторства (ретроспективний вимір) [Електронний ресурс] / Н. Дічек // Історико-педагогічний альманах . – 2009. – Вип. 2. – С. 4-42. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ipa_2009_2_3.pdf
7. Дічек, Н. Поняттєво-термінологічні особливості вивчення педагогічного новаторста [Електронний ресурс] / Н. Дічек // Освітологія. – 2012. – Вип. 1. – С. 62-68. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ocvit_2012_1_10.pdf
8. Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України; головний ред. Василь Григорович Кремінь]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
9. Жорова І.Я. Джерельна база проблеми впровадження передового педагогічного досвіду (II половина XX століття) / І. Я. Жорова / Педагогічний дискурс. – Випуск 15. – 2013. –С. 242 – 246.
10. Котлярова І.О. Систематизація управління інноваціями в освітньому закладі / І.О. Котлярова. - Челябинск: ЮУр-ГУ, 1998. – 129 с.
11. Ничкало Н. Г. Педагогічні пошуки в педагогічній науці / Н. Г. Ничкало // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені

В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. - 2011. – Вип. 1.33. – С. 16 – 21.

12. Павлюк О. М. Педагогічний досвід учителів-новаторів як чинник розвитку шкільної освіти в Україні (друга половина ХХ століття) / О. М. Павлюк // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 11 (270), Ч. II, 2013. – С.24 –31.

13. Паламарчук В. Ф., Бочковський Е. Б., Сгадова В.В., Ярошенко О. Г. Проблеми освоєння педагогічного досвіду / В. Ф. Паламарчук, Е. Б. Бочковський, В.В.Сгадова, О. Г. Ярошенко // Початкова школа. – 1988. – № . – 2. – С. 48–52.

14. Паламарчук, В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики : в 2 т. / Валентина Федорівна Паламарчук. – К. : Знання України, 2005 Т. 1. – 419 с. Т. 2. – 502 с.

15. Педагогічний словник [Текст] / АПН, Ін-т педагогіки ; підгот. Н. Б. Копиленко [та ін.] ; відп. ред. М. Д. Ярмаченко. - К. : Педагогічна думка, 2001. - 516 с.

16. Підласий І., Підласий А. Педагогічні інновації // Рідна шк. — 1998. — № 12. — С. 3—17.

17. Примакова В. В. Новаторський педагогічний рух у 80-і роки ХХ століття / В. В. Примакова // Таврійський вісник освіти. - 2014. - № 1(2). - С. 5-9. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tvo_2014_1\(2\)_3.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tvo_2014_1(2)_3.pdf).

18. Савченко, О. Я. Дидактика початкової школи [Текст] : підручник для студентів педагогічних факультетів / О.Я. Савченко. - К. : Абрис, 1997. - 416 с.

19. Савченко, О. Я. Дидактика початкової школи [Текст] : [підруч. для студ. пед. ф-тів] / О. Я. Савченко. - К. : Генеза, 2002. - 366 [1] с.

20. Словник української мови Словник української мови: в 11 томах. — Том 5, 1974.

21. Сухомлинська О. В. Новаторські навчальні заклади в історії розвитку освіти в Україні (ХХ ст.) / Сухомлинська О. В. // Нариси з історії

розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття): посіб. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – С.5 – 12.

22. Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku. T. 3, Warszawa: Wydawnictwo «Żak», 2004. –1075с.

23. Okoń W. Nowy słownik pedagogiczny / Okoń Wincenty / Warszawa: Wydawnictwo Akademickie "Żak", 2007. – 490с.

Анотація

Кравчук О. Вивчення проблеми новаторства в науковій літературі.

У статті проаналізовано дефініції та тлумачення педагогічного феномену новаторства у науковій літературі, систематизовано корпус номенів, якими оперують науковці, позначаючи новаторство у педагогіці. Узагальнюючи напрацювання науковців, можемо констатувати, що явище педагогічного новаторства охоплює широке поле інноваційної діяльності. Зроблено висновки, що новаторство пов'язується із передовим педагогічним досвідом, вважають рушієм прогресу в освітній галузі, вершиною особистісного педагогічного досвіду.

На основі новаторства продукуються нові освітні ідеї і на їх основі запроваджуються зміни в навчально-виховному процесі, спрямовані на його вдосконалення.

Зміст цього поняття може стосуватися змісту, методів, засобів, а також організаційних форм навчання і виховання і пов'язане з потребою піднесення на вищий рівень і досконалості шкільництва на різних щаблях. Новаторство знаходить вияв у: 1) змісті освіти, 2) формах, засобах та методах навчання й виховання; 3) діяльності новаторських шкіл. Новаторські пошуки тривають в освіті постійно, вони пов'язані із природним прагненням до кращого, творчим неспокоєм педагогів, у яких загострене почуття відданості

педагогічній справі. На підставі опрацьованого матеріалу запропоновано власне визначення новаторства як педагогічної категорії.